

IN MEMORIAM MIRCEA MUREȘAN

LEZIUNEA - ÎNTRE REGLEMENTAREA VECHIULUI ȘI NOULUI COD CIVIL

Dan CHIRICĂ*

Résumé: *Sous le régime de l'ancien Code civil roumain de 1864 la lésion était traitée comme motif de rescision du contrat uniquement pour le mineur à capacité d'exercice restreinte qui concluait un acte d'administration sans l'approbation de son représentant légal.*

Le nouveau Code civil roumain de 2011 range, de manière discutable, la lésion parmi les vices du consentement. L'art. 1221 (1) du NCC régleme la lésion de droit commun, applicable tant aux majeurs qu'aux mineurs. Cette forme de lésion exige la réunion de deux conditions: d'une part, l'existence d'une disproportion considérable entre les prestations des parties [soit „supérieure à la moitié de la valeur qu'avait la prestation promise ou la prestation exécutée par la partie lésée” – art. 1222 (2) du NCC] et d'autre part que le cocontractant du lésé eût été obtenu l'avantage en profitant de l'état de besoin, du manque d'expérience ou du manque de connaissance de l'autre partie. L'alinéat 2 du même article, inspiré par les dispositions de l'art. 4:109 (1) lit. b) des Principes UNIDROIT (2004), régleme une forme spéciale de lésion consistant seulement dans un „avantage excessif”, sans prétendre que la partie avantagée profite de l'état de besoin, du manque d'expérience ou du manque de connaissance de l'autre partie. En fine, l'art. 1221 (3) du NCC, inspiré par les dispositions de l'art. 1406 alin. 2 du C. civ. québécois, régleme la lésion spéciale applicable aux mineurs, qui survient „lorsque le mineur est tenu par une obligation excessive eu égard à son état patrimonial, aux avantages obtenus du contrat ou à l'ensemble des circonstances”.

Les remèdes de la lésion sont l'annulation du contrat lésionnaire ou la rééquilibrage du contrat.

Cuvinte cheie: *Vicii de consimțământ. Leziune. Forme. Condiții. Remedii.*

Mots clés: *Vices de consentement. Lésion. Formes. Conditons. Remèdes.*

1. În privința leziunii, reglementarea NCC este esențial diferită de cea anterioară acestui act normativ.

Pentru înțelegerea noii reglementări, pe care o vom prezenta în continuare (III), o scurtă trecere în revistă a reglementării anterioare în dreptul nostru o considerăm utilă (I), ca și cea concepțiilor despre leziune, în general (II).

I. LEZIUNEA SUB REGIMUL LEGISLAȚIEI ANTERIOARE NCC

2. Sub imperiul legislației anterioare NCC, în dreptul nostru, leziunea era considerată în opinia preponderent majoritară ca fiind un viciu de consimțământ¹, de unii ca o „cauză

distinctă de desființare a contractului, care se bazează pe regula echivalenței prestațiilor”² și, în fine, de alții ca „o condiție a anulării contractului pentru incapacitate”³.

Această din urmă opinie, deși a rămas, surprinzător și nemeritat, oarecum în plan secund, este, după noi, singura corectă în considerarea configurării textelor de lege incidente în materie.

Într-adevăr, în principiu, potrivit dispozițiilor art. 1165 din C. civ. de la 1864, persoanele majore nu puteau exercita niciodată acțiunea în resciziune (anulare) pentru leziune. Numai prin excepție, potrivit dispozițiilor art. 951 din același Cod, „minorul nu poate ataca angajamentul său *pentru cauză de necapacitate* (s. n. – D. C.) decât în caz de leziune”, iar potrivit dispozițiilor art. 25 din Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și a Decretului privitor la persoanele fizice persoanele juridice, „*de la data intrării în vigoare a Decretului privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, aplicarea dispozițiilor legale referitoare la acțiunea în anulare pentru leziune se restrânge la minorii care, având vârsta de paisprezece ani împliniți, încheie singuri, fără încuviințarea părinților sau a tutorelui, acte juridice pentru a căror validitate nu se cere și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, dacă aceste acte le pricinuesc vreo vătămare. Actele juridice, ce se încheie de minorii care nu au împlinit vârsta de paisprezece ani, sunt anulabile pentru incapacitate, chiar dacă nu este leziune*”. Prin urmare, în viziunea Codului civil de la 1864 și a Decretului nr. 32/1954, leziunea era o incapacitate specială, așa cum în mod expres preciza art. 951 din C. civ. de la 1864, ce îl privea doar pe minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă (între 14 – 18 ani), care a încheiat un contract reprezentând un act juridic de administrare fără încuviințarea ocrotitorilor legali (părinți sau tutori), dar numai dacă era din categoria celor care „le pricinuesc o vătămare”, fiind disproporționat, defavorabil pentru el, adică lezionar. În această concepție, leziunea (diferența dintre prestații) nu era altceva decât un mijloc de dovadă (prezumție legală absolută) din care rezulta imaturitatea minorului, și de aici declanșarea mecanismelor legale de apărare în ceea ce îl privește⁴, fiind considerat incapabil și de aceea protejat *post factum* (după încheierea actului), pe când în cazul actelor nelezionare, maturitatea de gândire a minorului considerându-se a fi dovedită, incapacitatea nu mai avea nicio rațiune practică de a subzista, nefiind necesară declanșarea mecanismelor legale de protecție⁵. Așadar, pe scurt, era vorba despre o incapacitate relativă de a contracta cu geometrie variabilă, depinzând de faptul dacă actul încheiat de minor în condițiile mai sus menționate era sau nu lezionar pentru el. Așa fiind, este limpede că anularea contractului nu era atrasă nici de vicierea consimțământului, legislația noastră neinstituind o prezumție legală în acest sens (așa cum, în prezent, o face, de pildă, C. civ. Quebec prin dispozițiile art. 1405 și art. 1406 alin. 1)⁶, nici de disproporția dintre prestații în sine, aceasta nefiind altceva decât o dovadă a incapacității, așa cum în mod expres prevedea art. 951 C. civ. de la 1864, în lipsa leziunii (disproporției dintre prestații) actul în discuție fiind inatacabil pentru lipsa capacității⁷. Art. 1305 din C. civ. francez conține și în prezent o dispoziție în acest sens, statuând că „*simple leziune dă loc la resciziune în favoarea minorului neemancipat, contra oricărui fel de convenții*”⁸.

3. Ceea ce se mai impune remarcat este faptul că, deși legislația anterioară NCC a refuzat să dea în vreo situație persoanelor majore direct posibilitatea anulării contractelor pe motive de leziune, totuși, în practica judiciară și în doctrina acest lucru a fost admis indirect pe temeiul cauzei imorale în contractele în care dezechilibrul între prestații

(leziunea) a rezultat din faptul că una dintre părți a profitat de neștiința, ignoranța sau starea de constrângere a celeilalte părți, fiind sancționată cu nulitatea absolută⁹.

II. CONCEPȚIILE DESPRE LEZIUNE, ÎN GENERAL

4. La nivel de principii, leziunea, într-o concepție subiectivă, poate fi privită fie ca *un viciu de consimțământ*, pornindu-se de la ideea că o persoană care încheie un contract dezechilibrat în favoarea unei alte persoane nu o face decât datorită fie unei erori, spontane sau provocate, fie unei temeri insuflăte de o anumită constrângere, orice asemenea dezechilibru prezumând vicierea consimțământului, fie, tot într-o concepție subiectivă, dar simetric inversă celei dintâi, numită a „*leziunii calificate*”, independent de vicierea consimțământului, important nu ar fi să se analizeze poziția subiectivă a celui lezat, ci faptul că cealaltă parte profită de o manieră neloială, reprobabilă de dezechilibrul contractual creat în favoarea sa¹⁰.

5. Un exemplu de legislație care a îmbrățișat concepția leziunii viciu de consimțământ în privința minorilor și a majorilor protejați este acela al C. civ. Quebec, care la art. 1405 prevede că „*afară de cazurile expres prevăzute de lege, leziunea nu viciază consimțământul decât în privința minorilor și a majorilor protejați*”, simplul fapt al existenței unei „disproporții importante între prestațiile părților” prezumând exploatarea unei părți de către cealaltă (art. 1406 alin. 1 C. civ. Quebec)¹¹, cu alte cuvinte, că cea dintâi a consimțit la încheierea contractului având consimțământul viciat.

6. În ceea ce privește concepția „leziunii calificate”, aceasta s-a impus în dreptul german (art. 138 BGB), în dreptul elvețian (art. 21 C. elv. al oblig.), dreptul italian (art. 1447 și 1448), în Principiile dreptului european al contractelor (art. 4:109) și în Principiile UNIDROIT (3.10) (2004).

7. Cât privește concepția așa-zis „obiectivă”, concepție potrivit căreia pentru existența leziunii și aplicarea sancțiunilor specifice ar fi suficientă doar existența unui dezechilibru evident între prestațiile părților la momentul încheierii contractului¹², aceasta trebuie înțeleasă având în vedere contextul legislativ în care s-a născut. Într-adevăr, în cazul persoanelor majore, în doctrina franceză s-a vorbit de „caracterul obiectiv” al leziunii, însă doar în strânsă legătură cu reglementările din C. civ. francez, respectiv, art. 889, art. 1118, art. 1305 și art. 1674¹³. Mai exact, art. 1118 din C. civ. francez este un text de principiu din care rezultă că, de regulă, leziunea „*nu viciază convențiile*”, dar că, prin excepție, acest lucru este posibil în cazul anumitor persoane sau al unor anumite acte juridice, toate fiind cazuri expres prevăzute de lege. Afară de minori, la care se referă art. 1305 C. civ. francez, astfel de texte de excepție sunt cele ale art. 1674 în materie de vânzare (se referă la cazul imobilelor sau al căror preț de vânzare se dovedește mai mic de 7/12 din valoarea sa venală, situație în care vânzătorul poate cere resciziunea vânzării), art. 889 care se referă la partajul prin care un coindivizar suferă o leziune ce trece peste o pătrime din valoarea reală a bunurilor, caz în care cel lezat are dreptul de a obține augmentarea părții sale fie în natură, fie prin echivalent bănesc. În acest sistem legislativ, în care leziunea este admisă doar excepțional, limitat doar la cazurile anume prevăzute de lege, care au în vedere doar anumite persoane (minorii) sau doar anumite acte juridice (vânzarea de imobile și partajul), niciunul dintre textele derogatorii neimpunând o

altă cerință pentru a putea fi reținută leziunea, s-a putut reține cu temei că simpla dovedire a disproporției dintre prestații este suficientă pentru a putea fi reținută leziunea. Pentru orice altă situație decât cele prevăzute în mod expres, leziunii i s-au dat de jurisprudență efecte pe temeiul principiilor justiției comutative prin intermediul tehnic fie al cauzei imorale, fie al lipsei parțiale de cauză¹⁴, fie al principiului bunei-credințe¹⁵, așadar pe cu totul alte temeiuri decât cel pur obiectiv.

O promovare a concepției obiective în stare pură, fără nicio restricție, ca principiu de anulare a oricărui contract comutativ oneros în care ar exista un presupus dezechilibru între prestații, ar duce la consecințe cu totul inacceptabile, fiind ușor de imaginat ce s-ar întâmpla dacă oricine ar putea după încheierea unui contract să reclame, pe temeiuri pur subiective, existența unor „diferențe de valoare între prestații”: s-ar arunca în aer pur și simplu un alt principiu de drept, acela al stabilității raporturilor juridice, iar rolul de previziune al contractului ar deveni o vorbă goală, lăsând de o parte faptul că, la urma urmei, stabilirea unui echilibru matematic între prestații este doar o iluzie, căci chiar și în cazul prestațiilor pentru care ar exista prețuri curente, respectarea acestora nu ar însemna întotdeauna că ar fi și echitabile (exemplu: prețurile dopate ale imobilelor înaintea crizei financiare din anul 2008), sau, invers, putând exista cazuri în care prețul să fie echitabil, deși nu este cel curent (exemplu: cazul unui bun plătit scump pentru că este foarte dorit de cumpărător)¹⁶. Este motivul pentru care niciun sistem legislativ nu acceptă leziunea ca și cauză generală de anulare sau adaptare a contractului, ci doar circumstanțiat, cu privire la anumite persoane, cu privire la anumite contracte sau în condiții restrictive (cum ar fi aceea a unei diferențe considerabile între valoarea prestațiilor părților contractante).

8. Pe deplin întemeiat, s-a remarcat că „ar părea mai înțelept a ne resemna a nu acorda leziunii o natură juridică unică și a nu o concepe ca o noțiune unică. În mod manifest, esențialmente, interesul leziunii rămâne în fluiditatea sa conceptuală. Este vorba despre o noțiune cu conținut variabil care se singularizează prin diversitatea fundamentelor și regimurilor juridice... În fond, cantonarea leziunii într-o viziune unică ar conduce inevitabil la zugrăvirea unui tablou reduționist și nereal al instituției”¹⁷.

În Anteproiectul de reformă a dreptului obligațiilor și a dreptului prescripției din Franța leziunea nu este reglementată ca fiind un viciu de consimțământ, ci ca o chestiune care ține de obiectul contractului (lipsa echivalenței prestațiilor la momentul încheierii lui), dar numai pentru cazuri limitativ prevăzute de lege (art. 1122-1), cum ar fi acelea în care legea protejează pe reclamant „*printr-o dispoziție anume, mai cu seamă în calitatea sa de consumator sau când ea* (clauza lezionară – n. n., D. C.) *nu a fost negociată*” (art. 1122-2).

II. REGLEMENTAREA LEZIUNII ÎN NCC

A. Scurte considerații generale despre leziunea reglementată ca viciu de consimțământ în NCC

9. NCC reglementează leziunea la art. 1221-1224, incluzând-o în mod expres în categoria viciilor de consimțământ [art. 1206 (2)]¹⁸, lucru care, având în vedere conținutul eclectic al reglementării, rezultat al preluării reglementărilor din cel puțin patru sisteme de drept

diferite în privința leziunii (BGB și C. federal elvețian al obligațiilor; C. civ. it.; C. civ. Quebec; Principiile UNIDROIT), este criticabil.

Într-adevăr, inspirându-se direct din dispozițiile C. civ. Quebec, care, într-adevăr, include leziunea în categoria viciilor de consimțământ, legiuitorul român nu a observat că, în conformitate cu dispozițiile art. 1405 din același Cod (nereproduse de NCC), în acest sistem de drept, ca regulă, leziunea nu viciază consimțământul decât în cazul minorilor și majorilor protejați (incapabili), nu și al majorilor capabili¹⁹, adică doar a unor persoane al căror discernământ lipsește sau este diminuat, motiv pentru care sunt protejate de lege împotriva propriilor lor acte, prezumându-se vicierea consimțământului lor în cazul încheierii unor contracte prin care și-au asumat obligații disproporționate față de cele ale cocontractantului lor, ceea ce nu este cazul în dreptul român. Mai exact, s-au „metisat” prevederi dintr-un sistem de drept (cel al provinciei canadiene Quebec), în care leziunea, pentru motivele mai sus arătate, este un viciu de consimțământ, cu normele din alte sisteme de drept (italian, elvețian, german), în care leziunea nu este un viciu de consimțământ, ci o cauză generală de nevalabilitate a contractelor, aplicabilă și majorilor, în situația în care o parte profită de o manieră neloială de situația celeilalte părți contractante.

10. Conform dispozițiilor art. 1221 NCC, „(1) Există leziune atunci când una dintre părți, profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți, stipulează în favoarea sa ori a unei alte persoane o prestație de o valoare considerabil mai mare, la data încheierii contractului, decât valoarea propriei prestații. (2) Existența leziunii se apreciază și în funcție de natura și scopul contractului. (3) Leziunea poate exista și atunci când minorul își asumă o obligație excesivă prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor”.

11. Se observă că, spre deosebire de reglementarea anterioară (art. 951 din C. civ. de la 1864 și art. 25 din Decretul nr. 32/1954), potrivit căreia acțiunea în resciziune (anulare) a contractelor pentru leziune nu era la dispoziția majorilor, ci doar a minorilor care având împlinită vârsta de 14 ani încheiau singuri, fără încuviințarea părinților sau tutorilor, acte pentru a căror validitate nu se cerea și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare²⁰, adică acte de administrare²¹, prin dispozițiile art. 1221 NCC aplicabilitatea leziunii a fost extinsă, atât prin faptul că se referă și la majori, cât și prin lărgirea incidenței sale în privința actelor încheiate de minori.

B. Sfera actelor juridice care pot fi leziunare

12. În ceea ce privește contractele cărora li se aplică dispozițiile din NCC referitoare la leziune, legea nu prevede care anume sunt acestea, precizând doar că nu sunt susceptibile de remediere pe temeiuri de leziune „contractele aleatorii, tranzacția și alte contracte anume prevăzute de lege (după cunoștința noastră, în prezent, nu există alte contracte în privința cărora legea să prevadă anume că nu sunt susceptibile de leziune – n. n., D. C.” (art. 1224 NCC).

În privința contractelor aleatorii excluderea se explică prin faptul că de esența acestor contracte este nu echilibrul realizat pe prestațiile părților, așa cum se întâmplă în cazul contractelor comutative, ci acela realizat pe șansele de câștig sau de pierdere, astfel încât, în funcție de realizarea (nerealizarea) elementului aleatoriu, eventualul dezechilibru dintre

prestațiile părților, indiferent de întinderea acestuia, este unul perfect justificat din punct de vedere juridic [art. 1173 (2) NCC].

La rândul său, tranzacția nu intră sub incidența dispozițiilor legale referitoare la leziune deoarece, fiind „*contractul prin care părțile previn sau sting un litigiu, inclusiv în faza executării silite, prin concesiuni sau renunțări reciproce la drepturi orin prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă* (s. n. – D. C.)” [art. 2267 (1) NCC], rezultă că nu este un contract comutativ, nepresupunând în mod neapărat un echilibru între prestațiile părților²².

13. Firește că, chiar dacă legea nu o prevede expres, aplicarea dispozițiilor legale referitoare la leziune este exclusă în cazul contractelor cu titlu gratuit (donațiilor și al actelor dezinteresate), de a căror esență este procurarea de către o parte a unui beneficiu celeilalte părți „*fără a obține în schimb vreun avantaj*” [art. 1172 (2) NCC].

14. În doctrina noastră se susține că leziunea ar fi posibilă doar în cazul contractelor oneroase și comutative bilaterale, nu și a celor unilaterale²³ (care și ele pot fi oneroase și comutative), așa cum ar fi cazul unui împrumut cu dobândă. Susținerea nu poate fi primită, nu numai pentru faptul că nu există un text care să prevadă expres acest lucru, ci și pentru că, în realitate, leziunea este posibilă și în cazul unor asemenea contracte. Într-adevăr, în cazul unui împrumut cu dobândă²⁴, dobânda stipulată în contract poate fi lezionară pentru împrumutat, adică disproporționată în raport cu valoarea serviciului făcut de împrumutător (punerea la dispoziția împrumutatului pentru un anumit termen a fondurilor împrumutate)²⁵. Este adevărat că, în cazul raporturilor juridice care nu decurg din exploatarea unei întreprinderi în sensul dispozițiilor art. 3 (3) din NCC, rata dobânzii stabilite de părți nu poate depăși cu mai mult de 50% pe an dobânda legală, orice clauză contrară fiind nulă de drept, iar împrumutătorul pierzând dreptul la orice dobândă (inclusive la cea legală) [art. 5 (1) și (2) din OG nr. 13/2011], sancțiunile prevăzute de NCC în materie de leziune fiind în acest caz lipsite de orice suport legal, nulitatea absolută primând asupra nulității relative și a adaptării contractului. Dacă însă raporturile juridice de împrumut dintre părți decurg din exploatarea unei întreprinderi în sensul dispozițiilor art. 3 (3) NCC (este vorba de raporturile juridice dintre profesioniști), legea ne mai fixând nivelul maxim al dobânzii (cu sancțiunile aferente), este posibil ca dobânda fixată de părți prin contract să fie una lezionară, caz în care nu există niciun motiv pentru care dispozițiile legale din NCC referitoare la leziune să nu devină incidente.

C. Leziunea de drept comun reglementată la art. 1221 (1) NCC

15. Potrivit dispozițiilor art. 1221 (1) NCC, „*există leziune atunci când una dintre părți, profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți, stipulează în favoarea sa ori a unei alte persoane o prestație de o valoare considerabil mai mare, la data încheierii contractului, decât valoarea propriei prestații*”.

a) Sfera persoanelor care pot fi lezate

16. O primă observație care se impune este aceea că, dată fiind generalitatea

formulării textului de lege, rezultă că leziunea reglementată la art. 1221 (1) NCC este una de drept comun, aplicabilă, în principiu, tuturor persoanelor, nefiind circumscrisă la o anumită categorie de persoane (majori, minori, interziși judecătorești etc.).

17. Cu toate acestea, în doctrina noastră se susține însă că leziunea reglementată la art. 1221 (1) NCC îi privește numai pe majori, nu și pe minori, întrucât leziunea care i-ar privi pe aceștia ar fi doar cea reglementată la art. 1221 (3) NCC²⁶.

În ceea ce ne privește, nu împărtășim acest punct de vedere, unele nuanțări și precizări fiind necesare.

Într-adevăr, mai întâi, așa cum am văzut mai sus (*supra* nr. 16), art. 1221 (1) NCC are o formulare generală, care nu permite excluderea aplicării lui și în cazul minorilor.

În al doilea rând, există minori care dobândesc capacitate de exercițiu deplină înaintea împlinirii vârstei majoratului, fie prin căsătorie (art. 39 NCC), fie, după 16 ani, prin dobândirea capacității depline anticipate de exercițiu în condițiile prevăzute la art. 40 NCC. Așa fiind, nu există niciun temei legal ca acestor categorii de minori să li se refuze dreptul de a invoca dispozițiile art. 1221 (1) NCC referitoare la leziune, în schimb, ei nefiind în drept, în cazul analizat, să invoce leziunea aplicabilă minorilor reglementată la art. 1221 (3) NCC²⁷.

În al treilea rând, dreptul de a invoca leziunea de drept comun nu poate fi refuzat nici chiar minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă, în anumite condiții. Într-adevăr, art. 42 NCC, după ce stipulează la alin. 1 că „*minorul poate să încheie acte juridice privind munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa, cu încuviințarea părinților sau a tutorelui, precum și cu respectarea dispozițiilor legii speciale, dacă este cazul*”, vine și precizează la alin. 2 al aceluiași text de lege că minorul „*poate dispune singur de veniturile dobândite*” în urma încheierii unor asemenea acte. Cu alte cuvinte, de veniturile dobândite în condițiile mai sus menționate minorul poate dispune singur prin acte juridice, inclusiv de dispoziție, fără încuviințarea ocrotitorului legal sau a tutorelui, ceea ce înseamnă că, în situația examinată, pentru acele acte, are capacitate deplină de exercițiu. Or, asemenea acte încheiate de minor intră sub incidența dispozițiilor art. 1221 (1) NCC referitoare la leziunea de drept comun, nu ale leziunii reglementate la art. 1221 (3) NCC care se referă la actele încheiate de minorii lipsiți de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă (*infra* nr. 29 și următ.).

În al patrulea rând, minorii lipsiți de capacitate de exercițiu sau având capacitate de exercițiu restrânsă, prin excepție de la regulile de drept comun cărora sunt supuși în privința actelor juridice pe care le încheie²⁸, pe lângă actele „*de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor*”, pot încheia singuri și „*acte de conservare*” [art. 41 (3) și art. 43 (3) NCC]. Dacă în privința actelor de dispoziție de mică valoare, tocmai datorită insignifianței lor, dispozițiile legale referitoare la leziune nu au nicio incidență, în privința actelor de conservare, contrar părerii curente²⁹, în opinia noastră, leziunea poate avea incidență. Fără a intra aici în detalii cu privire la actele de conservare, care sunt foarte numeroase și foarte diverse³⁰, remarcăm doar că, în unele situații, actele de conservare pot fi lezionare. Într-adevăr, deși prin natura lor asemenea acte au ca finalitate salvagardarea unor drepturi cu conținut patrimonial, vizând împiedicarea dispariției unor elemente, atribute, calități sau caracteristici materiale sau juridice ale unor valori economice (bunuri sau patrimonii), totuși îndeplinirea lor

nu este lipsită întotdeauna, pe de o parte, de necesitatea angajării pentru înfăptuirea lor a unor cheltuieli care pot fi însemnate (cum ar fi, de exemplu, plata unei datorii pentru evitarea urmăririi unui bun), iar pe de altă parte de asumare a unor riscuri determinate de cauze preexistente de pierdere sau dispariție a dreptului sau bunului ce se dorește a fi conservat, în pofida intervenției pentru conservarea lui³¹. Ca să dăm un exemplu, ne gândim la actul de angajare de către minor a unui notar pentru inventarierea unui patrimoniu succesoral și sigilarea sau/și depozitarea bunurilor făcând parte din acel patrimoniu, în situația în care, dată fiind necunoașterea conținutului patrimoniului succesoral și, deci, implicit, a valorii active a acestuia, onorariul perceput de notar se poate dovedi a fi lezionar. Într-o asemenea situație, în actuala configurare (criticabilă) a textelor de lege, actul încheiat de minor este valabil încheiat, nefiind susceptibil de anulare pentru lipsa capacității de exercițiu³², dar s-ar putea pune problema anulării lui pentru leziune în condițiile prevăzute la art. 1221 (1) NCC.

b) Condițiile leziunii de drept comun

18. Conform dispozițiilor art. 1221 (1) NCC, pentru ca un act să fie lezionar se cere, pe de o parte, ca, la data încheierii contractului, să existe o disproporție valorică considerabilă între prestațiile părților (1°), iar pe de altă parte ca partea avantajată să fi obținut acest lucru profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți contractante (2°).

1°. Existența unei disproporții valorice considerabile între prestațiile părților

19. Conform dispozițiilor art. 1221 (1) NCC, leziunea se caracterizează mai întâi prin faptul că într-un contract există stipulată în favoarea uneia dintre părți „o prestație de o valoare considerabil mai mare, la data încheierii contractului, decât valoarea propriei prestații”.

Cu alte cuvinte, primul element care caracterizează leziunea este o diferență valorică considerabilă între prestațiile părților la data încheierii contractului, o parte fiind net favorizată în dauna celeilalte. De exemplu, într-un contract de vânzare este stipulat un preț mult mai mic ori, invers, mult mai mare decât valoarea reală a bunului vândut, în prima situație cel favorizat fiind cumpărătorul, iar în cea de a doua – vânzătorul.

20. Urmând modelul art. 1448 alin. 2 C. civ. it., NCC vine la art. 1222 (2) cu precizarea că, cel puțin în cazul în care se cere anularea contractului, afară de cazul de leziune specific minorilor, prevăzut la art. 1221 (3) NCC, disproporția dintre prestații trebuie să fie egală cu cel puțin „jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată”, acesta fiind, așadar, etalonul diferenței considerabile dintre prestații la care face referire art. 1221 (1) NCC.

Din impunerea cerinței unei disproporții atât de mari între prestații pentru a se putea reține leziunea, transpare grija legiuitorului pentru siguranța circuitului juridic civil, care nu este sacrificată decât în mod excepțional, când echilibrul contractual este atât de grav afectat încât principiul siguranței circuitului civil trece în plan secund, în numele unui alt principiu, acela al justiției contractuale, impunându-se fie anularea contractului, fie reechilibrarea acestuia.

În fine, ceea ce mai trebuie subliniat, și acest lucru rezultă explicit din dispozițiile

art. 1221 (1) NCC, este că diferența valorică dintre prestațiile părților trebuie să subziste încă de la data încheierii contractului, iar nu să survină ulterior din cauze independente de voința lor, situație în care ar fi vorba despre impreviziune (art. 1271 NCC), nu despre leziune.

21. O problemă care se pune este aceea a delimitării leziunii de preț derizoriu, aceasta fiind nu numai o chestiune de ordin pur teoretic, ci și practic, de vreme ce regimurile lor juridice și termenele de prescripție ale aplicării remediilor specifice diferă, fiind de 1 an în cazul leziunii [art. 1223 (1) NCC] și de 3 ani (termenul de drept comun) în cazul anulării vânzării pentru preț derizoriu.

În esență, teoretic, leziunea presupune un preț insuficient, care nu acoperă valoarea reală a bunului, insuficiență care însă, nu este atât de gravă încât să pună în discuție însăși existența vânzării [art. 1665 (2) NCC], în vreme ce prețul derizoriu este atât de disproporționat în raport cu prestația vânzătorului „*încât este evident că părțile nu au dorit să consimtă la o vânzare*” [art. 1665 (2) NCC]. În practică însă granița dintre cele două instituții nu este ușor de trasat, urmând a fi stabilită de instanțele de judecată, de la caz la caz³³.

2°. Partea ieșită în avantaj să fi obținut acest lucru profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți

22. Întrunirea elementului obiectiv (existența unei diferențe considerabile, a unui dezechilibru între valoarea prestațiilor părților la data încheierii contractului) nu este singur suficient pentru a putea fi reținută existența leziunii. Pentru aceasta, așa cum rezultă din prevederile art. 1221 (1) NCC, se mai cere ca partea în favoarea căreia subzistă dezechilibrul să fi ajuns să profite de aceasta datorită stării de nevoie, lipsei de experiență ori de cunoștințe a celeilalte părți la data încheierii contractului.

Cu alte cuvinte, dezechilibrul dintre prestații trebuie să rezulte dintr-o situație în care una dintre părți este într-o poziție mai favorabilă decât cealaltă, cea dintâi exploatând-o, profitând de aceasta de o manieră reprobabilă, contrară principiului bunei-credințe.

23. Recunoaștem cu ușurință în reglementarea aici analizată elementele specifice concepției „leziunii calificate” (*supra* nr. 4).

Ceea ce califică elementul obiectiv al existenței unui dezechilibru valoric între prestațiile părților contractante ca fiind leziune este cerința ca, pe de o parte, unul dintre contractanți (cel în defavoarea căruia este dezechilibrat contractul) să fi contractat într-o stare de nevoie, să fie lipsit de experiență ori lipsit de cunoștințe în privința domeniului care are legătură cu contractul, iar pe de altă parte ca celălalt contractant, neconstrâns de nimic, experimentat și cunoscător al domeniului care are legătură cu contractul, în cunoștință de cauză, cu intenție, să profite de situație, obținând condiții contractuale disproporționat favorabile lui.

După unii autori, starea de nevoie, lipsa de experiență sau de cunoștințe a părții lezate ar fi echivalente cu vicierea consimțământului acesteia³⁴, iar după alții, mai prudenți, ar fi echivalente doar unei „slăbiciuni de voință” a celui lezat, fără a merge până la a spune că ar fi un viciu de consimțământ în adevăratul sens al noțiunii³⁵.

În concepția leziunii calificate însă, este evident că poziția subiectivă a părții în privința căreia contractul este lezionar nu are un rolul decisiv, causal la încheierea contractului în

condiții de leziune, așa cum se întâmplă în cazul viciilor clasice de consimământ (eroare esențială, dol, violență). Partea lezată, fără a se cere să aibă consimământul viciat, se află într-o situație de inferioritate față de cealaltă parte fie din cauza unei nevoi subiectiv presante, fără însă a merge până la a contracta în starea de constrângere specifică violenței (când victima nu găsește altă cale de a rezista presiunii celeilalte părți sau stării de necesitate decât încheind contractul, care poate fi în acest caz și nelezionar, afectată fiind doar libertatea sa de a contracta sau nu), fie din cauza lipsei de experiență sau a lipsei de cunoștințe, ceea ce revine la a spune că se află în eroare cu privire la valoarea reală a prestațiilor, care însă nu se înscrie în niciunul din cazurile de viciere a consimământului pentru eroare esențială la care face referire expresă art. 1207 (2) NCC, nefiind nici o eroare asupra „naturii sau obiectului contractului” (pct. 1), nici asupra „identității obiectului prestației sau asupra unei calități a acesteia ori asupra unei alte împrejurări considerate esențiale de către părți în absența căreia contractul nu s-ar fi încheiat” (pct. 2), nici asupra „identității persoanei sau asupra unei calități a acesteia în lipsa căreia contractul nu s-ar fi încheiat” (pct. 3).

„Starea de nevoie” la care face referire textul de lege analizat nu se confundă cu „starea de necesitate” despre care vorbește art. 1218 NCC³⁶, care este un caz aparte de viciere a consimământului pentru violență, cum ar fi, de pildă, situația în care, cu ocazia unui naufragiu maritim sau eveniment aviatic, salvatorul obține de la cei implicați în evenimentele respective condiții exorbitante de preț pentru a-i salva din situația critică în care se află.

Starea de nevoie poate fi una determinată de motive economice, cum ar fi aceea a unei lipse momentane acute de lichidități bănești, sau una determinată de motive morale³⁷.

Prin urmare, în cazul examinat, din punctul de vedere al celui lezat, nu este vorba nici de un consimământ viciat și nici de o „slăbiciune de voință”, ci de o situație în care o parte contractantă este pur și simplu într-o situație de dependență ori de inferioritate față de cealaltă parte contractantă.

Ceea ce este însă decisiv este faptul că cealaltă parte contractantă, în cunoștință de cauză, cu intenție profită de situație obținând un avantaj excesiv, disproporționat, nejustificat, prestația sa fiind valoric mai mică de jumătate din valoarea prestației cocontractantului său, în condițiile în care, în principiu, cele două prestații trebuiau să fie valoric echilibrate. Elocvente în acest sens sunt și dispozițiile art. 4:109 din Principiile dreptului european al contractelor și cele ale art. 3.10 din Principiile UNIDROIT (2004), care se referă la leziune și din care s-a inspirat legiuitorul nostru, în care se vorbește despre „profitul excesiv și avatajul neloyal” obținut de cocontractantul celui lezat, ceea ce scoate în evidență importanța decisivă a poziției subiective a acestei părți contractante³⁸.

24. Din formularea art. 1.221 (1) din NCC, pare să rezulte că leziunea ar putea fi reținută doar atunci când cel care profită de dezechilibrul contractual este cel care „stipulează” (s. n. – D. C.) în favoarea sa ori a unei alte persoane” clauza lezionară, inițiând-o și determinând includerea ei în contract.

O asemenea concluzie însă nu poate fi acceptată, căci, așa cum au reținut practica judiciară și doctrina în sistemele de drept care includ reglementări similare referitoare la leziune, cum este cazul dreptului elvețian sau a dreptului italian, exploatarea stării celeilalte părți nu presupune ca inițiativa încheierii contractului să aparțină celui care profită cu rea-

credință, putând foarte bine să provină chiar de la cel în privința căruia contractul este lezionar³⁹, așa cum se întâmplă, de pildă, atunci când o persoană neavizată inițiază vânzarea unei opere de artă autentice și valoroase pe care o deține pe un preț mult inferior valorii sale reale, cumpărătorul nefăcând altceva decât să consimtă la această propunere, în cunoștință de cauză asupra valorii de piață a bunului vândut.

D. Dispozițiile art. 1221 (2) NCC – un caz special de leziune ?

25. Potrivit dispozițiilor art. 1221 (2) din NCC, „*existența leziunii se apreciază și în funcție de natura și scopul contractului*”.

Această dispoziție este inspirată de Principiile dreptului european al contractelor [art. 4: 109 (1) lit. b] și de Principiile UNIDROIT [art. 3.10 (1) lit. b)] (2004).

Toți comentatorii NCC leagă dispoziția analizată de cele ale alineatului (1) al aceluiași articol.

26. Conform textului de lege analizat însă, dacă se ține seama de sursele de inspirație, spre deosebire de situația de leziune reglementată la art. 1221 (1) NCC, există și situații în care leziunea subzistă, avantajul obținut de o parte contractantă fiind nejustificat, excesiv, chiar dacă o parte nu profită de starea de nevoie, lipsa de experiență ori de cunoștințe a celeilalte părți contractante, depinzând numai de natura și scopul contractului. În asemenea cazuri, nu mai este vorba despre un profit obținut în mod neloial (urmărit cu rea-credință) de o parte contractantă în dauna celeilalte, ci de un profit care se dovedește disproportionat, excesiv în favoarea unei părți contractante, care știe sau ar trebui să știe despre existența lui, dar care nu îl obține profitând de starea de nevoie, lipsa de experiență ori de cunoștințe a celeilalte părți contractante⁴⁰.

Bunăoară, poate fi vorba: de o clauză contractuală care prevede o perioadă foarte scurtă pentru notificarea defectelor bunurilor sau serviciilor furnizate poate fi excesiv de avantajoasă pentru vânzător sau furnizor, în funcție de natura bunurilor sau serviciilor; de comisionul unui mandatar exprimat într-o cotă procentuală fixă din prețul bunurilor sau serviciilor furnizate poate fi și justificată, dacă contribuția mandatarului la încheierea contractului este substanțială sau valoarea bunurilor sau serviciilor este relativ mică, dar și nejustificată, excesivă dacă contribuția mandatarului a fost minoră sau dacă valoarea bunurile (serviciilor) este foarte ridicată în raport cu serviciile sale⁴¹.

Practica judiciară și doctrina franceze, chiar în lipsa unui text de lege care să recunoască, în general, leziunii efecte între majori, au recunoscut de multă vreme dreptul instanțelor de judecată de a reechilibra onorariile liber profesioniștilor (avocați, notari, medici arhitecți, contabili, consultanți etc.) sau antreprenorilor în situația în care acestea sunt excesive în raport cu munca prestată de ei⁴². Nici doctrina noastră nu s-a arătat ostilă unor asemenea soluții⁴³. Un argument în favoarea unei asemenea soluții este faptul că în cazul contractelor de mandat și de antrepriză nu se poate ști cu certitudine la data încheierii contractului, când, de regulă, se stabilesc onorariile mandatarilor și prețul convenit antreprenorilor – în acest din urmă caz, mai ales atunci când prestațiile sunt de natură intelectuală - dacă raportul dintre valoarea prestației, greu de anticipat în acest stadiu, și valoarea onorariului sau prețului antreprizei este

unul corect sau nu. În fine, dar nu și în ultimul rând, există în NCC texte care reglementează în mod expres posibilitatea reducerii de către instanța de judecată a cuantumului unor prestații asumate contractual. Astfel, conform dispozițiilor art. 1541 (1) lit. b) NCC, instanța de judecată, în mod excepțional, poate reduce clauza penală atunci când aceasta este „*vădit excesivă față de prejudicial ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului*”. De asemenea, potrivit dispozițiilor art. 1757 (2) NCC, care se referă la rezoluțiunea contractului de vânzare cu rezerva dreptului de proprietate pentru neplata prețului, în situația în care în contract s-a stipulat pentru o asemenea ipoteză că vânzătorul este în drept să rețină în tot sa în parte sumele încasate până la data rezoluțiunii, instanța de judecată „*va putea totuși reduce eaceste sume, aplicându-se în mod corespunzător dispozițiile referitoare la reducerea de către instanță a cuantumului clauzei penale*”.

Așa fiind, avem suficiente temeiuri să acceptăm că art. 1221 (2) NCC instituie un caz aparte de leziune, nefiind doar un simplu text completator al art. 1221 (1) NCC.

E. Leziunea specială în cazul minorilor

27. Urmând modelul Codului civil Quebec (art. 1406 alin. 2), NCC prevede la art.1121 (3) că „leziunea poate exista și atunci când minorul își asumă o obligație excesivă prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor”.

Problema care trebuie lămurită mai întâi în legătură cu acest text de lege este aceea a sferei persoanelor minore și a actelor cărora li se aplică (a), iar apoi problema condițiilor care se cer a fi întrunite pentru a putea fi reținută leziunea (b).

a) Sfera persoanelor minore și a actelor cărora li se aplică dispozițiile leziunii speciale

28. În doctrină, s-a susținut de unii autori că textul de lege analizat s-ar aplica doar actelor de administrare ale minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă (cu vârsta cuprinsă între 14–18 ani) încheiate fără încuviințarea părinților sau a tutorelui⁴⁴, alții adăugând la acestea și actele de dispoziție încheiate de minor în condițiile prevăzute la art. 42 (2) NCC, la care am făcut referie mai sus (*supra* nr. 13)⁴⁵, leziunea putând așadar rezulta și din actele de dispoziție pe care, în mod excepțional, le poate încheia minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă⁴⁶.

Problema este însă ceva mai complexă, o analiză mai atentă a textelor legale incidente impunându-se cu necesitate.

29. Plecând de la faptul că art. 1221 (3) NCC se referă la o leziune privindu-l pe „*minorul care își asumă o obligație excesivă...*”, fără nicio altă precizare, s-ar putea susține că reglementarea legală în discuție s-ar aplica tuturor minorilor, indiferent dacă au sau nu capacitatea de exercițiu și indiferent de natura actelor pe care le încheie (de conservare, de administrare sau de dispoziție). Teza nu poate fi primită *tel-quel*, rezolvarea problemei fiind susceptibilă de anumite nuanțări, după cum urmează:

1°. În cazul minorilor lipsiți de capacitate de exercițiu

30. În cazul minorilor lipsiți de capacitate de exercițiu (sub 14 ani), deoarece, în

principiu, afară de actele de conservare și de actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la momentul încheierii lor, toate actelor încheiate de aceștia personal, iar nu prin reprezentanții lor legali așa cum o cere art. 43 (2) NCC, sunt anulabile „*chiar fără dovedirea unui prejudiciu*” [art. 44 (1) NCC], adică și fără a fi lezionare, rezultă că orice interes de anulare a lor pe temei de leziune lipsește, aceasta trebuind să fie dovedită, lucru care nu este chiar foarte simplu, pe când anularea pentru incapacitate în acest caz este mult mai lesnicioasă, practică, trebuind doar să fie invocată, dovada vârstei minorului la data încheierii actului neridicând niciun fel de dificultate.

31. În ceea ce privește actele de conservare, pentru încheierea cărora, așa cum am văzut mai sus, în actuala configurație a textelor legale, minorul sub 14 ani are capacitatea de exercițiu de a le încheia singur și care, ocazional, pot fi lezionare (*supra* nr. 17), putem ezita între a susține fie că minorul ar putea solicita aplicarea remediilor specifice leziunii doar pe temeiul dispozițiilor art. 1221 (1) NCC, pe baza argumentului că actele juridice încheiate de persoanele având capacitate de exercițiu (și pentru actele de conservare minorii sub 14 ani au o asemenea capacitate) nu sunt anulabile pentru motive de minoritate, fie că ar putea acționa doar pe temeiul dispozițiilor art. 1221 (3) NCC, pe baza argumentului că textul se referă la „*minorii*”, fără nicio altă precizare, fie, în sfârșit, că ar putea acționa pe temeiul ambelor texte, pe baza argumentului că niciunul dintre acestea nu exclude explicit aplicabilitatea lui în ipoteza examinată, fiind pe deplin conștienți de faptul că întrucât acționarea pe temeiul dispozițiilor art. 1221 (3) NCC este mult mai facilă pentru reclamant, în mod normal se va apela la aceasta.

2°. În cazul minorilor cu capacitate de exercițiu restrânsă

32. În cazul minorilor cu capacitate de exercițiu restrânsă (între 14-18 ani), în conformitate cu dispozițiile art. 41 (2) NCC, în principiu, actele juridice se încheie de către aceștia, cu încuviințarea reprezentanților legali (părinți sau tutori), iar în cazurile prevăzute de lege și cu încuviințarea instanței de tutelă (actele de dispoziție). Restricțiile mai sus menționate sunt instituite sub sancțiunea anulării actului pentru incapacitate [art. 44 (1) NCC], afară de cazul actelor de conservare, a actelor de administrare care nu îl prejudiciază pe minor, precum și a actelor de dispoziție de mică valoare [art. 41 (3) NCC], acte care sunt așadar valabile încheiate de minor singur.

33. Lăsând deoparte actele de dispoziție de mică valoare, care așa cum am văzut, dată fiind valoarea lor cu totul neînsemnată, nu pot fi lezionare, pot însă fi astfel unele acte de conservare și actele de administrare care îl prejudiciază pe minor⁴⁷. Dacă în privința actelor de conservare lezionare sunt valabile și în cazul minorului între 14-18 ani dezvoltările mai sus făcute (*supra* nr. 31), în privința actelor de administrare prejudiciabile pentru minor se poate deduce că vor fi anulabile fie pentru incapacitate [soluție care rezultă din interpretarea *per a contrario* a prevederilor art. 41 (3) NCC potrivit cărora „*minorul poate face singur... acte de administrare care nu îl prejudiciază*”], fie pentru leziune pe temeiul dispozițiilor art. 1221 (3) NCC.

3°. În cazul minorilor care dobândesc capacitate deplină de exercițiu fie prin căsătorie fie în mod anticipat

34. În cazul minorilor care dobândesc capacitate deplină de exercițiu în temeiul dispozițiilor art. 39 (1) NCC sau capacitate deplină de exercițiu anticipată în temeiul dispozițiilor art. 40 NCC, dispozițiile art. 1221 (3) NCC nu mai au aplicabilitate, aceștia putând invoca leziunea doar în condițiile în care pot să o facă și majorii pe temeiul dispozițiilor art. 1221 (1) NCC, așa cum am văzut mai sus (*supra* nr. 17).

b) Condițiile cerute pentru a putea fi reținută leziunea

35. În ceea ce privește actele la care se referă leziunea prevăzută art. 1221 (3) NCC, este vorba despre contracte din categoria celor susceptibile de leziune (*supra* nr. 12 și 14) din care rezultă pentru minor „o obligație excesivă prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor”. Este vorba de contracte care, fără a fi dezechilibrate din punctul de vedere al valorii prestațiilor părților contractante, lucru care rezultă din dispozițiile exprese ale art. 1222 (2) teza I NCC, fie nu prezintă un real interes pentru minor, cum ar fi, de pildă, achiziționarea unui automobil de lux⁴⁸, fie prezintă pentru el un pericol, cum este cazul atunci când se angajează într-o activitate comercială neprofitabilă și care comportă riscuri⁴⁹, fie presupune pentru minor cheltuieli nerezonabile în raport cu starea sa patrimonială⁵⁰ ori chiar dacă numai crează pentru acesta unele dificultăți, griji și neplăceri⁵¹.

36. Ceea ce mai trebuie remarcat este faptul că, în cazul leziunii speciale privindu-i pe minori, spre deosebire de leziunea de drept comun, poziția subiectivă a cocontractantului nu mai joacă niciun rol, leziunea putând fi reținută chiar dacă acesta nu a profitat în niciun fel de încheierea contractului și chiar dacă a ignorat că tratează cu un minor. Este vorba de o măsură specială de protecție a minorilor, nu de sancționare a unei conduite neloiale din partea cocontractanților lor.

F. Remediile specifice leziunii

37. În ceea ce privește remediile aplicabile leziunii, așa cum rezultă din dispozițiile art. 1222 NCC, acestea pot să constea, la alegerea celui lezat, fie în anularea contractului lezionar (a), fie în reducerea prestațiilor sale cu echivalentul valoric al daunelor-interese la care ar fi îndreptățit (b), fie, la inițiativa celeilalte părți, reechilibrarea contractului (c).

a) Anularea contractului

38. Potrivit dispozițiilor art. 1222 (1) NCC, în caz de leziune, partea dezavantajată poate opta, la libera sa alegere, între a solicita „anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită”. Acest drept de opțiune subzistă doar în cazul leziunilor prezăzute la art. 1221 (1) și (2) NCC, nu și a celei prevăzute la alin. (3), în cazul căreia nefiind vorba de contracte dezechilibrate, nu există o altă soluție decât aceea a anulării contractului la cererea minorului lezat sau a reprezentanților săi legali.

În cazul leziunilor reglementate de art. 1221 (1) și (2) NCC, anularea nu poate fi cerută

decât dacă, pe de o parte, „*leziunea depășește jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată*”, iar pe de altă parte dacă disproporția subzistă la data introducerii cererii în anulare [art. 1222 (2) NCC]. Cu alte cuvinte, în primul rând, disproporția dintre prestații trebuie să fie una de mare amploare, nu una oarecare. În al doilea rând, disproporția trebuie să subziste la aceeași parametri atât la data încheierii contractului, cât și la data cererii de anulare, altminteri anularea neputând fi aplicată.

39. Din dispozițiile art. 1221 și 1222 NCC rezultă că, în dreptul nostru, acțiunea în anulare pentru leziune poate privi doar contractul în ansamblul său, nu și o anumită clauză a acestuia, așa cum permit, de pildă, dispozițiile art. 3.10 (1) din Principiile UNIDROIT (2004).

40. Dreptul la acțiunea în anulare are un pronunțat caracter personal, ea neputând fi introdusă decât de cel lezat sau, în caz de deces al acestuia, de succesorii săi universali sau cu titlu universal, nu și de creditorii săi pe cale oblică (art. 1560 NCC) ori avânzii săi cauză cu titlu particular, cum ar fi cesionarii de drepturi succesoriale (art. 1747 NCC), care pot însă continua acțiunea începută de cel lezat.

41. În conformitate cu dispozițiile art. 1223 (1) NCC, „*dreptul la acțiunea în anulare... se prescrie în termen de un an de la data încheierii contractului*”. Faptul că termenul de prescripție a dreptului la acțiunea în anulare curge de la data încheierii contractului demonstrează odată în plus că leziunea nu este un viciu de consimțământ, căci în cazul acestora termenele de prescripție curg, după împrejurări : în caz de violență - de la data când acesta a încetat; în caz de dol - de la data când acesta a fost descoperit; iar în caz de eroare esențială - de la data când a fost cunoscută cauza de anulare, însă nu mai târziu de 18 luni de la data încheierii actului [art. 2529 (1) NCC].

Art. 1223 (2) NCC precizează că „*anulabilitatea contractului nu poate fi opusă pe cale de excepție când dreptul la acțiune este prescris*”.

42. Ca urmare a anulării, părțile vor fi repuse în situația anterioară încheierii contractului, datorându-și reciproc restituirea prestațiilor primite de la cealaltă parte, dispozițiile art. 1635 și următ. NCC fiind în acest caz aplicabile.

b) Reducerea obligațiilor celui lezat cu echivalentul valoric al daunelor-interese la care ar fi îndreptățit

43. Dacă cel lezat nu dorește anularea contractului el poate opta pentru reducerea obligațiilor sale - executate deja sau doar promise - cu valoarea daunelor -interese la care ar fi îndreptățit ca urmare a faptului că cealaltă parte a profitat în mod neoi al de situația în care s-a încheiat contractul lezionar. De exemplu, dacă în cazul unei vânzări prețul plătit de cumpărător este unul lezionar, acesta are dreptul ca, dacă nu optează pentru anularea contractului, să obțină obligarea vânzătorului la restituirea diferenței de preț plătite de el în plus față de valoarea reală a bunului vândut. Este vorba, în esență, de o reechilibrare a contractului.

44. Dat fiind faptul că art. 1222 (1) NCC se referă *in terminis* doar la reechilibrarea contractului prin „*reducerea obligațiilor*” celui lezat, nu și prin obligarea celeilalte părți la plata în plus a unei sume echivalente daunelor-interese la care ar fi îndreptățită partea lezată, așa cum ar fi fost firesc⁵².

Pentru a înțelege consecințele reglementării actuale ale art. 1222 (1) NCC vom analiza cu titlu de exemplu cazul când cel lezat este vânzătorul, valoarea bunului vândut fiind considerabil mai mare decât prețul plătit de cumpărător. Dacă bunul vândut îl constituie o cantitate de bunuri de gen, având în vedere dispozițiile art. 1222 (1) NCC, la cererea vânzătorului, contractul ar putea fi reechilibrat prin restituirea părții de bunuri corespunzătoare valoric diferenței de preț în minus stipulate în contract, având loc o „reducere a obligațiilor” sale. Dacă însă bunul vândut este unul individual determinat (de exemplu, un autoturism), „reducerea obligațiilor” vânzătorului nu este de conceput, căci ar trebui să se accepte dezmembrarea autoturismului și restituirea unei părți din acestea, ceea ce ar face bunul inutilizabil conform destinației sale, ceea ce, evident, este inadmisibil, iar obligarea cumpărătorului la augmentarea prețului, în actuala configurație a textului de lege aici analizat nu este posibilă, ceea ce este cu totul nefiresc⁵³.

45. Din dispozițiile art. 1222 (1) NCC rezultă, pe de o parte, că partea dezavantajată poate opta, la alegerea sa, între a cere anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale cu valoarea echivalentă daunelor-interese la care ar fi îndreptățită, iar pe de altă parte, din dispozițiile alin. 2 al aceluiași text de lege, rezultă că anularea poate fi cerută doar atunci când diferența între prestații este mai mare de jumătate din valoarea prestației celui avantajat, textul nereferindu-se și la reducerea obligațiilor celui dezavantajat.

La o primă privire, s-ar putea susține că, implicit, pe baza unui raționament *per a contrario*, în cazul analizat, reducerea prestațiilor celui dezavantajat ar fi posibilă, indiferent care ar fi valoarea diferenței, de vreme ce restricția valorică se referă în mod expres doar la anularea contractului, nu și la reducerea prestațiilor⁵⁴.

O asemenea interpretare nu ar putea fi însă primită deoarece, în toate sistemele de drept care reglementează leziunea, aceasta subzistă doar atunci când diferența între prestațiile părților este „însemnată”, „excesivă”, „evidentă” etc., nu doar una oarecare. În condițiile în care NCC, urmând modelul C. civ. it. [art. 1448 (2)], a fixat pragul leziunii la o diferență mai mare de jumătate din valoarea prestației celui avantajat pentru ca cel dezavantajat să poată obține anularea contractului, același prag subzistă și în cazul în care cel dezavantajat optează pentru reducerea obligațiilor sale. A accepta teza reducerii obligațiilor celui dezavantajat, indiferent de valoarea diferenței valorice între prestații, ar echivala cu dinamitarea principiului stabilității contractelor, oricine și oricând putând susține că există o diferență valorică între prestații și, pe acest motiv, să antameze procese interminabile, lăsând de o parte faptul că echilibrul între prestațiile părților nu a fost niciodată și nici nu poate fi vreodată unul farmaceutic, obiectiv, depinzând de condițiile concrete ale fiecărui contract în parte. Este de principiu că leziunea nu poate fi recunoscută ca motiv de nevalabilitate a contractelor decât în condiții restrictive. În toate legislațiile, indiferent de concepția care stă la baza reglementării, leziunea este o cauză de nevalabilitate a contractelor. Reechilibrarea contractelor lezionare este o soluție alternativă la anularea contractului, nicidecum un caz distinct de rediscutare *post factum* a clauzelor contractuale.

c) Reechilibrarea contractului prin voința cocontractantului celui lezat

46. În fine, potrivit dispozițiilor art. 1222 (3) NCC, instanța de judecată poate să mențină contractul „dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații”.

Cu alte cuvinte, chiar dacă cel dezavantajat solicită anularea contractului pentru leziune, instanța de judecată poate dispune menținerea acestuia dacă cealaltă parte se declară de acord cu reechilibrarea prestațiilor, fie prin reducerea propriei creanțe (de exemplu, vânzătorul care a obținut un preț disproporționat se declară de acord cu reducerea acestuia), fie prin majorarea propriei obligații (de exemplu, cumpărătorul care a ieșit în avantaj la încheierea contractului se declară de acord cu plata unei diferențe care să compenseze diferența lezionară de valoare între bunul vândut și prețul convenit de părți). În ipoteza examinată, consecințele leziunii (dezechilibrul contractual) fiind înlăturat prin manifestarea de voință a celui care a ieșit în avantaj, partea lezată nu mai poate justifica niciun interes pentru anularea contractului, motiv pentru care acesta va fi menținut.

* Prof.univ.dr., UBB Cluj-Napoca; dnchirica@yahoo.com.

¹ În acest sens, a se vedea, de exemplu: Gh. Beleiu, *Actul juridic civil*, în P. Cosmovici coord., „Tratat de drept civil. Vol. I. Partea generală”, Edit. Academiei, București, 1989, p. 182,183; O. Ungureanu, *Drept civil. Introducere*, ediția a 7-a, Edit. Rosetti, București, 2005, p. 149.

² P. Vasilescu, *Actul juridic civil*, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, ediția a 2-a, Colecția universitară. Sfera juridică, Cluj-Napoca, 2008, p. 463; L. Pop, *Echilibrul contractual și leziunea în contracte*, „Dreptul” nr. 11/2008, p. 82 și urm.

³ I. Rucăreanu, *Viciile de consimțământ*, în Tr. Ionașcu coord., „Tratat de drept civil. Volumul I. Partea generală”, Edit. Academiei, București, 1967, p. 289, nr. 23.

⁴ Sancțiunea era „resciziunea”, adică anularea contractului.

⁵ În acest sens, a se vedea: T. Pop, *Drept civil român. Persoanele fizice și persoanele juridice*, Ed. „Lumina Lex”, București, 1994, p. 77; O. Ungureanu, C. Jugastru, *Drept civil. Persoanele*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 119.

⁶ Art. 1405 C.civ. Quebec prevede că „în afară de cazurile expres prevăzute de lege, leziunea nu viciază consimțământul decât în privința minorilor și majorilor protejați”, iar art. 1406 alin. 1 precizează că „leziunea rezultă din exploatarea uneia dintre părți de cealaltă parte, care antrenează o disproporție importantă între prestațiile părților; simplul fapt că există disproporție importantă face să se prezume exploatarea”.

⁷ Spre deosebire de minorul între 14-18 ani, actele minorului sub 14 ani, indiferent de natura lor (de conservare, de administrare sau de dispoziție) erau anulabile pentru incapacitate de exercițiu, indiferent dacă erau sau nu leziunare pentru acesta (art. 25 alin. 2 din Decretul nr. 32/1954).

⁸ Cu referire la art. 1305 C. civ. francez s-a afirmat că „leziunea nu este aici, prin ea însăși, cauză de nulitate”, ci, dimpotrivă, lipsa ei face actul inatacabil în pofida iregularității decurgând din încheierea lui de către minor fără încuviințarea ocrotitorilor legali (J. Flour, J.-L. Aubert, É. Savaux, *Droit civil. Les obligations. 1. L'acte juridique*, 11-e édition, A. Colin, Paris, 2004, p. 179, nr. 244), textul nefiind decât o consacrare a adagiului tradițional potrivit căruia *restitutor minor non tanqua minor sed tanquam lesus* (D. Mazeaud, v° *Lésion*, „Rép. civ. Dalloz”, ap. 2007, p. 5, nr. 21).

⁹ În acest sens, a se vedea D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. I. Vânzarea și schimbul*, Edit. C H Beck, București, 2008, p. 91, 92, nr. 85, cu referințele de la nota 1 de sub p. 92.

¹⁰ În acest sens, a se vedea: D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 2 și 3, nr. 5 și 6; J. Ghestin, *Cause de l'engagement et validité du contrat*, LGDJ, Paris, 2006, p. 709, nr. 1077.

Profesorul D. Mazeaud mai sus citat citat mai menționează în materie de leziune și existența unei concepții obiective, conform căreia „leziunea ar apărea ca o un concept nelimitat care s-ar reduce la o simplă lipsă de echivalență, doar la dezechilibrul contractual; inegalitatea valorică între prestațiile contractuale” (*ibidem*, nr. 7), dar care n-ar putea fi acceptată deoarece ar contraveni caracterului restrictiv, selectiv al leziunii sancționabile în toate sistemele de drept.

- ¹¹ Alături de leziunea obișnuită, care presupune existența unui dezechilibru între prestațiile stipulate de părți în contract, C. civ. Quebec reglementează la art. 1406 alin. 2 o specie de leziune care nu implică un asemenea dezechilibru, fiind instituită în favoarea minorilor sau majorilor protejați care au încheiat un contract prin care și-au asumat o „*obligatie estimată excesivă având în vedere situația patrimonială a acelei persoane, a avantajelor care pe care le obține din contract și din ansamblul circumstanțelor*”. Textul a fost preluat, după cum vom vedea, și de legiuitorul român la art. 1221 (3) NCC.
- Reglementarea din C. civ. Quebec la care facem referire nu este lipsită de o oarecare inconsecvență și chiar incoerență, căci, pe de o parte, vorbește despre o prezumție de vicie și de consimțământului celui în defavoarea căruia subzistă dezechilibrul dintre prestații, iar pe de altă parte de o „exploatare a unei părți de către cealaltă”, adică despre o „leziune calificată”, mergând până la instituirea unei prezumții absolute de rea-credință dedusă din simplul fapt al existenței disproporției dintre prestații.
- ¹² În acest sens, de exemplu, a se vedea: P. Vasilescu, *Actul juridic civil* (2008), *loc. cit. supra*, p. 463; L. Pop, *Echilibrul contractual și leziunea în contracte*, *cit. supra*, p. 84; S. Neculaescu, *Leziunea – viciu de consimțământ sau dezechilibru contractual?*, RRDP nr. 3/2010, p. 69.
- ¹³ În acest sens, a se vedea, de exemplu, Fr. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, *Droit civil Les obligations*, 9-e éditions, Dalloz, 2005, p. 320, nr. 314, precum și referințele acolo făcute.
- ¹⁴ D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 3, nr. 7.
- ¹⁵ În acest sens, a se vedea Fr. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, *op. cit.*, p. 318, nr. 311.
- ¹⁶ În acest sens, a se vedea J. Flour, J.-L. Aubert, É. Savaux, *op. cit.*, p. 184, nr. 250.
- ¹⁷ D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 3, nr. 8.
- ¹⁸ Există voci care, în pofida prevederii exprese a textului de lege mai sus menționat, neagă leziunii această calificare (în acest sens, a se vedea P. Vasilescu, *Actul civil*, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, „Introducere în dreptul civil”, Edit. Hamangiu, București, 2013, p. 520).
- ¹⁹ Doar prin excepție, numai în cazurile expres prevăzute de lege [art. 424 (privitor la renunțarea la partajul bunurilor familiale), art. 472 (privitor la renunțarea la partajul bunurilor achizite) și art. 2332 (privitor la împrumutul de sume de bani)], leziunea este posibilă și în cazul persoanelor majore nepuse sub interdicție.
- ²⁰ Încuviințarea prealabilă a autorității tutelare se cerea pentru actele de dispoziție.
- ²¹ Actele de conservare (de înscriere a unei ipoteci în registrele de publicitate, de punere a sigiliilor, de inventariere a unor bunuri, de întreruperea unei prescripții etc.), în general, sunt considerate a fi acte neutre, care nu ar putea prejudicia în niciun fel pe autorul lor - lucru care însă, așa cum vom vedea mai jos, nu este întru totul exact (*infra* nr. 17) -, astfel încât nu ar fi susceptibile de leziune.
- ²² Pentru unele obiecțiuni la soluția legală a exceptării tranzacției de la aplicarea dispozițiilor referitoare la leziune, a se vedea S. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 72.
- ²³ În acest sens, a se vedea, de exemplu: C. T. Ungureanu, *Reflecții privind leziunea, viciu de consimțământ, în statornicirea Codului civil (Legea nr. 287/2009)*, „Dreptul” nr. 10/2012, p. 28, nr. 11; G. Boroș, *Actul juridic civil*, în G. Boroș, L. Stănculescu, „Instituții de drept privat în reglementarea noului Cod civil”, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 114; O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea generală în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Universul juridic, București, 2013, p. 236 [acești din urmă autori se contrazic implicit, puțin mai jos (p. 239) dând ca exemplu de leziune în cazul unui minor împrumutul luat cu o dobândă rezonabilă, dar care nu are nicio utilitate pentru el].
- ²⁴ Este vorba despre „*dobânda remuneratorie*”, în sensul dispozițiilor art. 1 (2) din OG nr. 13/2011 privitoare la dobânda legală remuneratorie și penalizatoare pentru obligații bănești, precum și pentru reglementarea unor măsuri financiar-fiscale în domeniul bancar.
- ²⁵ În acest sens, a se vedea: J. Flour, J.-L. Aubert, É. Savaux, *op. cit.*, p. 177, nr. 241; M. Fabre-Magnan, *Droit des obligations. 1 – Contrat et engagement unilatéral*, 2-e édition, Thémis droit. PUF, 2010, p. 412, nota 3.
- ²⁶ În acest sens, a se vedea, de exemplu, C. Zamșa, *Comentariu* la art. 1221 NCC, în Fl. A. Baiaș, E. Chelaru,

- R. Constantinovici, I. Macovei (coord.), „Noul Cod civil. Comentariu pe articole”, Ed. C H Beck, București, 2012, p. 1283; C.-T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 26, nr.7 și p. 28, nr.10; O. Ungureanu, C. Munteanu, *op. cit.*, p. 236 și 238; G. Boroș, C. A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ediția a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 161.
- ²⁷ În acest sens, a se vedea și G. Boroș, C. A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 161, nota 1.
- ²⁸ Este vorba, pe de o parte, de regula conform căreia minorul fără capacitate de exercițiu nu poate încheia acte juridice decât prin intermediul reprezentanților săi legali [art. 43 (2) NCC], iar pe de altă parte de regula conform căreia minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă poate încheia acte juridice, cu încuviințarea părinților sau, după caz, a tutorelui (acte de administrare), iar pentru cazurile anume prevăzute de lege (actele de dispoziție) și cu încuviințarea instanței de tutelă [art. 41 (2) NCC].
- ²⁹ Conform opiniei curente, actele de conservare sunt considerate a fi neutre și folositoare și că nu ar putea prejudicia în niciun fel pe autorul lor. Astfel, de pildă, se afirmă că „*actul de conservare este întotdeauna un act avantajos pentru autorul său, deoarece presupune cheltuieli de o valoare mult mai mică decât valoarea dreptului ce se tinde a fi salvat*” (G. Boroș, *Actul juridic civil, cit. supra*, p. 83).
- ³⁰ Pentru dezvoltări asupra acestor acte, a se vedea C. Brenner, v° *Acte juridique*, „*Rép. civ. Dalloz*”, ian. 2013, nr. 242 și următ.
- ³¹ *Ibidem*, nr. 244 și 246.
- ³² Pentru îndeplinirea actelor de conservare, așa cum am văzut, minorul indiferent de vârsta lui, are capacitate deplină de exercițiu.
- ³³ În acest sens, a se vedea: Cass. 3-e civ., 18 juill. 2001, *Obs. G. Paisant*, „*Recueil Dalloz*” 2002, p. 930; Cass. 3-e civ., 15 déc. 2010, *Obs. A. Polin*, „*Revue Lamy droit civil*” nr. 79/2011, p. 14.
- ³⁴ În acest sens, a se vedea C.-T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 26.
- ³⁵ În acest sens, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, *op. cit.*, p. 239.
- ³⁶ Conform acestui text de lege, „*contractul încheiat de o parte aflată în stare de necesitate nu poate fi anulat decât dacă cealaltă parte a profitat de această împrejurare*”.
- ³⁷ G. Alpa, R. Garofoli (directi da), *Manuale de diritto civile*, IV edizione, Neldiritto Editore, Roma, 2013, p. 1317.
- ³⁸ Art. 4:109 (1) din Principiile dreptului european al contractelor prevede că o condiție a leziunii este aceea ca partea care o invocă să se fi aflat față de cocontractantul său într-o „*stare de dependență... o relație de încredere... în stare de dificultate economică sau de nevoi urgente, sau să fie neprevăzătoare, ignorantă, neexperimentată sau inaptă să negocieze*” [lit. a)], iar pe de altă parte că cealaltă parte „*având sau trebuind să aibă cunoștință... a dobândit un avantaj din situația celei dintâi co o neloialitate evidentă sau obținând un profit excesiv*” [lit. b)].
- Art. 3.10 (1) lit. a) din Principiile UNIDROIT prevede că o condiție a leziunii este „*faptul că cealaltă parte a profitat în mod neloial de dependența primei părți, de dezavantajul economic sau de nevoile urgente ale acesteia, ori de faptul că aceasta este neprevăzătoare, ignorantă, lipsită de experiență lipsită de capacitatea de negociere*”.
- ³⁹ În acest sens, a se vedea: G. Scyboz, P. Scyboz, P.-R. Gilliéron, A. Braconi, *Code civil suisse et Code des obligations annotés*, 8-e édition, Editions Helbing Lichtenhahn, Bâle, 2008, II. *Code des obligations*, p. 18, comentariile de sub art. 21; G. Alpa, R. Garofoli (directi da), *op. cit.*, p. 1318.
- ⁴⁰ Art. 4: 109 (1) lit. b) din Principiile dreptului european al contractelor, de exemplu, face distincție între „*neloialitatea evidentă*” și „*profitul excesiv*”.
- ⁴¹ În acest sens, a se vedea *Principiile UNIDROIT aplicabile contractelor comerciale internaționale*, Edit. Minerva, București, 2006, p. 112, comentariile de sub art. 3.10.
- ⁴² În acest sens, a se vedea: J. Flour, J.-L. Aubert, É. Savaux, *op. cit.*, p. 181, nr. 247; D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 7, nr. 32; Ph. Le Toruneau, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Dalloz actions 2008/2009, p. 968, nr. 4079.

⁴³ În acest sens, a se vedea L. Pop, *op. cit.*, p. 89.

⁴⁴ A se vedea: C. T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 32; O. Ungureanu, C. Munteanu, *op. cit.*, p. 239;

⁴⁵ Reamintim că este vorba de un caz de excepție, care conferă minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă dreptul de dispoziție asupra veniturilor obținute de el din munca sa, îndeletnicirile sale artistice sau sportive, ori din profesia sa.

⁴⁶ În acest sens, a se vedea G. Boroș, C. A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 160, nota 1 de subsol.

⁴⁷ Actele de administrare care nu îl prejudiciază pe minor nu pot fi atacate nici pentru incapacitate, fiind pe deplin valabile, așa cum rezultă din dispozițiile art. 41 (3) NCC.

⁴⁸ În acest sens, a se vedea practica judiciară la care se face trimitere în J.-L. Baudouin, Y. Renaud, *Code civil du Quebec annoté*, T. 2, Wilson & Lafleur, Montreal, 2010, p. 1689, nr. 1406/15.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 1406/17.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 1406/16.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 1406/19.

⁵² Menționăm cu titlu de exemplu că alte acte normative care conțin reglementări similare prevăd că, în ipoteza examinată, la cerea părții interesate, instanța de judecată „*poate adapta contractul... pentru a-l pune în acord cu standardele rezonabile*” [art. 3.10 (2) din Principiile UNIDROIT] sau „*poate, dacă consideră că este potrivit, să adapteze contractul de o așa manieră încât să îl pună în acord cu ceea ce s-ar fi putut conveni în conformitate cu exigențele bunei-credințe*” [art. 4:109 (2) din Principiile dreptului european al contractelor]. Cu alte cuvinte, instanța poate reechilibra contractul nu numai prin *diminuarea* prestației celui lezat cu echivalentul daunelor-interese la care a ar fi îndreptățit, ci și prin *augmentarea* prestației cocontractantului care a profitat de dezechilibrul contractual cu rea-credință, în mod abuziv.

⁵³ Așa cum vom vedea în continuare (*infra* nr. 46), în schimb, potrivit dispozițiilor art. 1222 (3) NCC, cumpărătorul poate impune vânzătorului menținerea contractului cu condiția „*majorării propriei obligații*” (plata unui supliment de preț).

⁵⁴ În sensul unor asemenea susțineri, a se vedea G. Boroș, C. A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 161; C. T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 33, nr. 19.